

HINNANGU GRAMMATIKAST

Leelo Keevallik
Uppsala Ülikool

Kokkuvõte. Artikkel käsitleb lauseid, mis algavad hinnangusõnaga ja mida on traditsiooniliselt käsitletud aluslauseliste tarinditena. Võttes arvesse morfosüntaktilisi, semantilisi, järjendilisi ja intonatsioonilisi piiranguid, argumenteeritakse, et pigem tuleks tarindit analüüsida kui kommentaari ja lause kombinatsiooni. Kommentaar sisaldab hinnangusõna või -fraasi ja lause hinnatavat. Hinnangulausel on seega eesti keeles oma eripärane grammatiline vorm. Tarindi peamiseks eeliseks on võimalus kommenteerida eelnevat, minnes samas kohe edasi järgmise vaatenurga või teema juurde. Materjal pärineb nii suulistest kui ka kirjalikest allikatest ja peamiselt suhtluskeskkondadest, st suulisest vestlusest ja interneti jututubadest.

Märksõnad: interaktiivne lingvistika, suhtlusfunktsioon, tegevusjärjend, hinnangud, komplementlaused, eesti keel

1. Sissejuhatus

Viimasel ajal on keeleteaduses hakatud süstemaatiliselt üle vaatama komplementlauset analüüsi. Teema sai alguse Sandra Thompsoni mõjukast kirjutisest aastal 2002, mis käsitles sihitiskomplemente suulises kasutuses ja jõudis järeldusele, et komplementi ei ole grammatilise kategooriana olemas. Samalaadsed kahtlused on tõstatatud lisaks inglise keelele veel vähemalt djirbali, indoneesia, soome ja eesti kõnekeele puhul (Dixon 1995, Englebretson 2003, Laury 2006, Laury ja Seppänen 2008 ja Keevallik 2008). Peamiseks argumendiks on tõsiasi, et komplement kannab sisuliselt ja suhtluslikult põhiinfot, samas kui nn pealause toimib episteemilis-evidentsiaalse fraasina. Käesolev artikkel uurib komplementlauseid edasi, lähtudes samamoodi interaktiivsest kasutusest, kuid arvestab nii suulist kui ka kirjutatud keelt. Fookuses on endiselt komplementlause ja pealause omavaheline suhe, sedapuhku nn aluslausetes.

Komplementlauseiks on eesti keele grammatikas määratud muuhulgas aluslauseid, mis kuuluvad hinnangusõna juurde ja võivad alata sidesõnadega *et* ja *kui* (EKG II: 285–286, 288). Näiteks internetist leitud juhud (kirjaviis muutmata):

(1)

- a. **Tore, et** tulite, **tore, et** tegite, **tore, et** te nüüd suurema tülinata meelde tuletate, kuhu puuseppmeister seinas augu on jätnud .. ehk head aega!
- b. **kurb, kui** inimese suhted vanematega on sellised, et nendega koos olemine kohustuseks muutub ..

Ning lõik telefonivestlusest:

(2)

- 1 K: =vä- väga meeldi ja: ja **tubli et** saite [kiiresti asjaga akkama] (.) jah@@=
- 2 I: [tubli ikka @@@]
- 3 I: <@ **ea et** keegi kiidab ka @>

Traditsiooniline analüüs neist lausetest oleks siis jägnev:

Pealause	Sidesõna	Komplementlause (lühendatult)
tore	et	tulite, tegite, meelde tuletate
kurb	kui	inimese suhted on sellised
tubli	et	saite akkama
ea	et	keegi kiidab

Sellisel kuuluvad need lausekonstruktsioonid teiste komplementkonstruktsioonide hulka, mida on eesti keeles arvukalt. See on üks aluselise komplementlause tüüp, ehkki grammatikates eraldi välja toomata. Nad on justkui elliptilised, sest pealausest puudub nii öeldis kui ka korrelaat, mis muidu on eesti keeles tavaline. Samas ei esine öeldise ja korrelaadita sugugi mitte kõik hinnangusõnad. Näiteks EKG vastava paragrahvi alt leitud sõnadest (EKG II: 285) ei saa ilmselt lauset alustada järgmistega:

- * *meelepärane et/kui tulite*
- * *sünnis et/kui tegite*
- * *ebaõige et/kui meelde tuletate*
- * *sobiv et/kui keegi kiidab*
- * *juhuslik et/kui keegi kiidab*
- * *tõde et/kui saite hakkama*

Käesolev kirjutis otsib vastust küsimusele, millised sõnad ja miks esinevad komplemendi ees ilma öeldiseta, ning pakub kogu tarindile alternatiivse kirjelduse. Materjaliks on autori kõnekeele korpus (u 103 000 sõna), Tartu suulise kõne korpus <http://www.cl.ut.ee/suuline/Korpus.php> ja internetist ajalehtede kommentaariumidest kogutud näited. Kõigepealt aga vaatame, millised on tarindi morfosüntaktilised ja pragmaatilised tunnused.

2. Morfosüntaktilised jooned

On teada, et eesti keeles võivad mitmed tegusõnad üksi moodustada pealause, mille juurde kuulub komplementlause. Näiteks lauset alustavatele sõnadele *arvan, tean, usun, kuulsin, leiame, näeme, oletame* võib kohe järgneda sidesõnaga *et* algav osalause. Need väärivad omaette käsitlust, kuna sinne kirjutis vaatab mittetegusõnalisi juhtumeid. Sõnaliikidest saavad tegusõnata konstruktsioonis esineda eelkõige omadussõnad (vt näited 1-2). Järgneb nimekiri leitudest, mis ei ole kindlasti lõplik.

ehmatav, halb, hea, huvitav, hämmastav, imelik, jama, kena, kummaline, kurb, lahe, loogiline, meeldiv, naljakas, normaalne, nõme, parem, selge, sitt, tore, totter, tubli, võimalik, õige

Määrsõnadest esinevad eelkõige kaks, *kahju* ja *vaevalt*. Näited internetist:

- (3)
- a. **Kahju, et** keegi on võtnud vaevaks seal foorumis liikuvaid ebaviisakaid naisterahvaid üldse rasestada.
 - b. **Vaevalt, et** põhjuseks oli laen.

Nimisõnad on samuti haruldased, nt *häda, ime, õnn*. Loomulikult võib igasuguseid nimisõnu laiendada predikaatsete lausetega (EKG II: 284), kuid sel puhul toimib see nimisõna pealause alusena. Sõnad *ime* ja *häda* järgnevates näidetes pole aga ühegi lause alus. Esimene neist pärineb ajaleheartikli pealkirjast, teine vestlusest.

(4)

- a. Pommilao otsas: **ime, et** me õhku ei lennanud!
- b. **äda kui:** kahe peale (.) e üks telekas on, mõlemad tahvad eri asja vaadata.

Sidesõnadega *et* ja *kui* kombineerimisel esineb süstemaatilisi piiranguid, mida võib kokku võtta järgnevalt.

Ainult *et*: *ehmatav, huvitav, hämmastav, ime, imelik, kummaline, loogiline, normaalne, selge, sitt, vaevalt, võimalik, õige, õnn*

Ainult *kui*: *häda, parem*

Ülejäänud kombinatsioonides võivad tõenäoliselt esineda mõlemad. Erinevus on selles, et tingimuslik *kui*-lause räägib asjadest, mis pole päris kindlad, samas kui *et* on üldiselt palju sagedasem. Igal juhul on sõnade kogum, mis sellises tarindis üldse esineda saab, väga piiratud. Samas võib kõiki ülalnimetatud omadussõnu määrasõnadega fraasideks laiendada. Laiendavas funktsioonis on kõige sagedasem sõna *väga*, nagu järgnevas suulises näites.

(5)

- A: ei küll see läheb omme ongi s peaproov ja **väga hea et** see niimodi on ja ee no lühike ja küll me nääme

Kombinatsioonis sõnaga *meeldiv* on *väga* saanud lausa vormeli konventsionaalseks osaks, sest *meeldiv* üksi komplementlause ees ei esinegi. Näide on telefonimüügi vestluse lõpust.

(6)

M: .hh ja: ja siis akkab nagu esimesest novembrist meie leht teil käima

K: kena (0.5) **väga meeldiv et** te elistasite [()]

Harvemini esineb muid tugevdavaid määrasõnu, näitek *ilgelt, jumala, kui, nii, maru, täitsa*. Näited on pärit võrgukommentaaridest.

(7)

- a. **Nii kurb, et** sellist südikat noort meie hulgas enam pole :(
- b. **maru nõme, et** laiali lähete :/

Niisiis võib kõnealuse grammatilise tarindi kokku võtta järgmiste morfosüntaktiliste tunnustega. See koosneb kahest osast, mille vahelist järjekorda ei saa muuta. Esiteks omadus-, määr- või nimisõna ülalolevast loendist, mis võib olla laiendatud ja millele järgneb kõige sagedamini sidesõna *et*, harvemini *kui*. Teise osa moodustab grammatiliselt terviklik lause aluse ja öeldisega. Siit tekibki küsimus, miks selline leksikaalselt piiratud tarind eesti keeles olemas on.

3. Semantilis-pragmaatilised jooned

Tarindi motivatsiooni otsides võib kõigepealt tõdeda, et selle esimene osa on alati hinnang toimunule. See võib puudutada näiteks vestlust ennast (*väga meeldiv, et helistasite*) või midagi äsja kirjeldatud (kommentaar *maru nõme, et laiali lähete :/* käib ühe bändi teate kohta). Seega esineb öeldiseta tarind mingis mõttes järelpositsioonis, ta on kommentaar või reaktsioon eelnevale. Näiteks allolevas lõigus Tartu suulise kõne korpusest väljendab lõbusast sünnipäevast kuulnu oma kahetsust, et ise ei saanud tulla.

(8)

- 1 H: ma käisin: ee sünnipäeval.
- 2 V: kelle. (.) aa seal.

- 3 H: seal jah.
- 4 V: no kuidas seal oli.
- 5 H: päris lõbus oli muide. (0.5)
- 6 V: **nii kahju et** ma sinna ei jõudnud.
- 7 (1.2)
- 8 H: jaa? (.) oli?

Kõiki tarindi sõnu saab hinnanguna kasutada ka nii, et nad moodustavad üksi terve voo ru või voo ru ehitusüksuse ja komplementlauset polegi (valikust nende vahel pikemalt allpool). Osa neist saab küll voo ru moodustada ainult koos laiendiga, nt *väga hea/halb, tõeline ime*. Sageli esinevad nad samas voo rus ka partikliga: *oh häda, õige kah*. Alljärgnevalt mõned näited vestlusjärjenditest.

(9)

- 1 P: kas sul on kiire
- 2 M: et suhteliselt
- 3 P: aa **kahju** ma oleks sind ee mingiks tunnikeseks endale külla kutsund

(10)

- 1 V: ja: tervita sis teisi ka kui kedagi nädalavahetusel näed.
- 2 H: **vaevalt**.

(11)

((T on rääkinud oma õnnestunud maalkäigust))

- 1 T: =k_{hm} k_{hm} ja siis ma: noh täpselt kord aastas satun sinna sest ta
- 2 kuradi: muidu ei viitsi üldse [m.hhhh] käia ise ka seal
- 3 P: [jaa jaa]
- 4 P: jaa jaa
- 5 (0.7)
- 6 P: **nii lahe**
- 7 (1.4)

Seega võib reeglipärana näha, et kirjeldatud komplementlausega tarind kuulub retrospektiivse hinnangu andmise grammatiliste võimaluste hulka. Nii üksiksõnad kui ka kirjeldatav

tarind esinevad just nimelt sellises positsioonis kommentaarina pärast kellegi teise juttu.

Kokkuvõtvalt on ülalkirjeldatud hinnangute andmise grammatika selline:

- 1) (määrasõna) hinnangusõna,
- 2) (määrasõna) hinnangusõna + *et/kui* + lause.

Muidugi esineb eesti keeles hinnangu andmiseks veel teisigi tarindeid, näiteks öeldistäteline lause ja *küll on* -tarind. Oluline on aga märgata, et hinnanguid võib anda väga paljude erinevate nähtuste kohta, näiteks söögi-joogi maitse, ujumisvee soojuse ja muude siin ja praegu otseselt kogetud elementide kohta, hinnanguid võib anda ka olevustele ja esemetele. Hinnanguks arvestatakse vestlusanalüütilises kirjanduses üldiselt selgesõnalist seisukohavõttu, nagu ülalolevates näidetes, kuigi muidugi on väärtushinnangud peidus ka muudes lausetes. Hiljutises hinnanguuuringute erinumbris eristavad Lindström ja Mondada (2009) kaks sotsiaalselt erinevat hinnangutüüpi: ühelt poolt hinnangud toimunud sündmustele ja teisalt käesoleva hetke hinnangud nähtuste kohta, millele on ligipääs mõlemal osalisel. Grammatiline tarind nr 2 on kasutuses ainult hinnangu andmisel millelegi, mis on just toimunud või millest on räägitud. See on tema semantilis-pragmaatiline piirang, mille motivatsiooniks on asjaolu, et olukordi ja tegevusi kirjeldatakse reeglina lausete ja mitte nimisõna(fraasi)dega nagu olevusi ja esemeid (vt Couper-Kuhlen ja Thompson 2008: 444). Seetõttu ei saa tarindis kasutada ka ükskõik milliseid omadus- või määrsõnu, vaid ainult neid, millega reageeritakse eelnevale infole.

Kuna aga hinnangute andmise sõnavara sõltub osaliselt ajast ja kultuurist, siis võivadki kasutatavad sõnad olla grupiti ja ajastuti erinevad ning nende kohta suletud nimekirja teha ei saa kunagi. Näiteks tundub, et *lahe* ja *normaalne* on sõnad, mis ilmusid rikkalikku kasutusse paarkümmend aastat tagasi ja võivad juba nooremates põlvkondades põlu all olla. Samuti saab tarindis kasutada ebatsensuurseid sõnu, mille valik kindlasti isikuti erineb.

(12)

Eriti sitt et see täis on! ((mõeldud on tunnibussi))

Niisiis on selge, et öeldiseta ja komplementlausega tarindit defineerib pragmaatika – see on kommenteeriva hinnangulause grammatiline struktuur, mis esineb samades positsioonides nagu vastavad üksiksõnad. Ilma kasutust arvestamata tunduks tarind üsna arbitraarne. Järgmine küsimus on, miks ta kasulik on.

4. Funktsioon

Hinnanguid saab anda terve rea grammatiliste vahenditega, muuhulgas kirjeldatud tarindiga. Viimase põhiline eelis seisneb selles, et järgneva lausega täpsustatakse, mille kohta hinnang käib. Näide (13) pärineb foorumist, kus vastatakse kellegi seisukohavõtule, mis sisaldab mitut väidet, millele võiks potentsiaalselt reageerida. Komplementlause seostab hinnangu ühega neist. Näide demonstreerib ka elavalt kogu tarindi varieerumist ja kombineeritavust partiklitega.

(13)

A: täna läksin kaubsi solaariumisse ja küsiti dokki, kuskilt reporterist ka varem kuulsin ,et nüüd see suurem kontroll, et 18 peab olema.. minu meelest see nõme ,sest nt mul on aidn pass ja ei viitsi küll seda koguaeg kaasas kanda..aga eks tuleb siis id kaart teha.

B: **tore** ju, **kui** küsitakse

C: **Väga hea et** küsitakse.

D: **normaalne** ju **et** kysitaxe kohtades kus on vanusepiirang

E: **tore, et** küsivad!

F: **väga õige, et** dokumenti küsitakse.

G: **Väga õige et** küsivad ju.

H: **Hea, et** küsitakse, aga arvan, et on ka hullemaid asju, mida pubekatele keelata.

I: **Väga õige** ju, **kui** küsitakse.

J: **Täiesti normaalne, et** küsitakse, sest noored ei tea mida nad enda tervisega teevad.

K: **väga õige,et** küsivad

L: **Täitsa õige** ju, **et** küsitakse.

M: **Väga tore, et** küsitakse.

N: **õige** kah, **et** küsitakse.

O: **Täiesti normaalne et** küsitakse.

Selles reas esinesid ainult väga lühikesed komplementlaused. Tegelikult võimaldab eraldi lause pikemat formuleeringut. Järgnevas näites väidab reisibüroo esindaja, et nad pole lennupiletite raha kätte saanud. M reageerib vastuväitega, mida modifitseerib hinnang *huvitav*.

(14)

1 K: meil pole ikka veel raha laekund sellest

2 (1.5)

3 M: .hh e uvitav et ma:: enne neid Rootsi pileteid kontrollisin 4 siis öeldi et kõik on nagu korras=

Sõna *huvitav* on antud funktsioonis selles mõttes eripärane, et ta hoidub otsesõnu määratlemast väärtust positiivse-negatiivse skaalal, mida hinnangud üldiselt teevad. Kui aga konteksti vaadata, siis esineb *huvitav* sageli vastuväidetes, nagu ülal. M avaldab oma voores kahtlust, kas K-l on olukorrast õige info. Alustamine sõnaga *huvitav* pehmendab seda, raamistades vastuväite näiliselt neutraalseks.

Nii on igal tarindis kasutataval sõnal oma konkreetsem suhtlusfunktsioon, aga kõigi kombinatsioonide ühisosa on see, et pikem formuleering võimaldab uue vaatenurga või teema sissetoomist vestlusesse. Võrdluseks – kui kasutatakse üksiksõna, siis on see vaid tagasivaatav. Järgnevas näites jutustab A telekateemalisest peretulist. C reageerib hinnangulausega, mis käib hoopis tema enda perekonna kohta. Niisugune voores võimaldab sujuvat üleminekut ühelt teemalt teisele. Kõneleja reageerib eelnevale, samas kui hinnang ise puudutab järgnevat lauset.

(15)

1 A: tead sis nad läksd nii närvi seal, (0.8) Eiki tahtis vaadata

2 telekast seda (1.0) ee Surematut, (.) [Ann] tahtis vaada-

3 X: [()]

4 A: ta Vaprad ja ilusad, (.) mingi (.) üks on Kanal kahes,

5 teine on kolme pealt. (1.0) sis nad kaklesid seal täiesti

6 Ann üts et (.) eile nad olid ka kaklend selle peale onju,

7 (.) selle pärast ja. (1.0) lõpuks jõudsid kokkuleppele

- 8 et üks päev vaatavad ühte, teine päev teist. hõh
9 C: **ea et** meil telekat ei ole.
10 X: jah

Niisiis hoolitseb kõnealuse tarindi esimene pool – hinnangusõna – selle eest, et algav jutt oleks seotud eelneva tekstiga, ning teine pool võib alustada midagi uut. Näites (14) kommenteerib *huvitav* muuhulgas reisibüroo esindaja väidet, näites (15) sõna *hea* kakluse kirjeldust. Sellepärast ei saagi tarindi osi voorus ümber paigutada. Lausung *See, et meil telekat pole, on hea* ei täidaks eelolevas näites sama suhtluseesmärki. Hinnangusõna lausungi alguses näitab, millises võtmes järgnevat mõista, kas positiivses või negatiivses/problematiseerivas. Järgnev komplementlause seletab, mille kohta hinnang käib, ning võib olla puhtalt retrospektiivne (nagu näites (13)) või prospektiivne, alustades uut suhtlusjärjendit ja nõudes reaktsiooni (vt vastus *jah* näites (15)). Retrospektiivsetel juhtudel võib tarind toimida teema või isegi kogu vestluse lõpetajana (näide (6), inglise keele kohta vt Couper-Kuhlen ja Thompson 2008: 457–460). Vormel hinnangusõna + *et, kui* võimaldab seega kommenteerida eelnevat ja samas potentsiaalselt arendada või vahetada teemat.

5. Alternatiivne analüüs

Üks tarindi analüüsivõimalus on selline, et kõneleja kasutab esialgu ainult hinnangusõna (nagu näidetes (9–11)) ja täpsem selgitus lisatakse alles siis, kui vastaskõneleja väljendab arusaamatust, mille kohta hinnang käis. *Et* oleks sel juhul sidesõna, nagu ta tänapäeva suulises kasutuses sageli esineb. See analüüs aga eeldab, et kõnelejad peaksid hinnangusõna ja sidesõna vahel vähemalt mõnikord pausi, oodates vastaskõneleja reaktsiooni. Selliseid juhtumeid aga kõnekeele korpustes ei leidunud, sest pausi esinemisel hinnangusõna järel ei modifitseerinud hinnangusõna kunagi järgnevat lauset. Sidesõnad *et* ja *kui* on kõnealuses tarindis kleepunud hinnangusõna külge ja moodustavad sellega koos ühe intonatsiooniüksuse. Kui kõneleja formuleerimisel kõhkleb,

teeb ta pausi alles pärast mõlema sõna väljaütlemist, nagu järgnevas näites.

(16)

- 1 H: no: hh @ nojah, ema just elistas siin enne. (.) onu
- 2 Juhanile @@ nisama rääkis ja (0.8) et s mõtsin t
- 3 elistan sulle ka ära ja (0.5) midagi nagu maeitea ma
- 4 pole nagu tele- nagu eriti telekat vaadand ega midagi
- 5 selle aja sees kui ma kodus olen.
- 6 V2: ma ka ei ole sest (.) ei näe () midagi onju.
- 7 H: mhmh (.) et **imelik et** noh (.) arjud nii ära ja siis nagu
- 8 ei viitsi olümpiamänge ka ei ole vaadand, sa oled vä.

Prosoodiline analüüs näitab, et hinnangusõna ja sidesõna kuuluvad kokku, nad on koos planeeritud. Enamasti moodustab terve kirjeldatud tarind kõnes ühe pearõhuga prosoodilise teraviku. Hinnangusõna + *et/kui* on vormel, mis, olles retrospektiivne, on samal ajal tugevalt projitseeriv. Selle välja öeldes garanteerib kõneleja endale võimaluse jätkata. Ta näitab, et hinnang ei ole ainult retrospektiivne, vaid puudutab hinnatavat, mille ta kohe produtseerib. Hinnangusõna + *et/kui* ei ole kunagi lõpetatud üksus ja annab kõnelejale õiguse voo hoidmiseks, seega võimu vestluse edasise kulu üle.

Kokkuvõtteks võib öelda, et ülalkirjeldatud tarindil on eripärane süntaks, prosoodia, kasutus ja tähendus. Ja ta ei ole funktsiooniliselt asendatav mõne teise hinnangulause ja aluslause kombinatsiooniga. Näiteks ei kõla ülalolevates näidetes idomaatiliselt asendused täislauselausega *see on* + hinnangusõna + *et/kui* + aluslause. Samuti on ebatõenäoline, et kõnelejad neid lausungeid iga kord tuletavad alusega lausetest, nt *Et nii ära harjud, on imelik* või *Imelik on see, et harjud nii ära*. Komplementlauseid aga peaksid põhimõtteliselt olema aluse või sihitiisena pealausele integreeritud (Givón 1990 ja Payne 2006: 291). Antud tarindis pealause justkui polegi. Kuna predikaat puudub, võib küsida, kas järgnevat lauset ikka on vaja tõlgendada argumentina. Võib-olla on vaja alternatiivset analüüsi?

Tarindi esimest poolt võib käsitleda seisukoha võtmisena järgneva lause suhtes: hinnangusõna + *et/kui* näitab kõneleja

subjektiivset suhtumist järgnevasse väitesse. Selles mõttes meenutavad nad Thompsoni (2002) kirjeldatud kommenteerivaid fraase¹. Päril lauseteks neid pidada ei saa, aga kuna (laiendatud) hinnangusõna juurde kuulub ka sidesõna, siis on pigem tegemist hoopis kommenteeriva vormeliga. Selle vormeli abil võib reageerida eelnevale ja samas alustada uut järjendit, tuues sisse teise vaatenurga. Peter Aueri (1996: 315-317) arvates on analoogselt kasutatavad mäarsõnad saksa keeles, *natürlich* 'loomulikult', *sicher* 'kindlasti' ja *klar* 'selge' arenenud reaktsioonilistest seisukohavõtudest projitseerivateks üksusteks, grammatikaliseerudes koopulaga pealausest lausungieelseks keelendiks (Auer 1996: 320). Samas ei saa eesti keeles olla tegemist hinnangusõna + *et/kui* leksikaliseerumise või grammatikaliseerumisega, selleks on tarindis varieerumist liiga palju. Pigem võiks rääkida grammatilisest konstruktsioonist, mis on rohkem või vähem fikseeritud komponentidega enam-vähem kivistunud grammatiline abstraktsioon ja ühendab sisu vormiga (eesti keeleteaduses on konstruktsiooni mõistet kasutanud Pajusalu 2006). Kusjuures sisu alla kuulub nii semantika kui ka pragmaatika. Konstruktsioonigrammatikas leitakse, et keel koosnebki kõneleja jaoks konstruktsioonide kogumitest, mitte aatomlikest lauseliikmetest (nt Goldberg 2006). Tulles tagasi artikli alguse juurde, oleks siis näidete (1–2) alternatiivne analüüs järgmine.

Kommentaar (hinnang)	Lause (hinnatav)
tore et	tulite, tegite, meelde tuletate
kurb kui	inimese suhted on sellised
tubli et	saite akkama
ea et	keegi kiidab

Hinnangute andmine on väga tavaline sotsiaalne tegevus ning viimase aja uuringud keeleteaduses on korduvalt näidanud, et

¹ Käesolevad vormelid erinevad Thompsoni kommenteerivaist fraasidest oma suhtlusliku profileeritusega: nad reageerivad eelnevale voorule ja järgnev kõneleja reageerib neile, nõustudes hinnanguga või mitte.

väga tavalised tegevused vormistuvad keeles süntaktilisteks tarinditeks. Hinnangusõnaga moodustatud konstruktsioon olekski üks eripärane võimalus esitada hinnanguid ja hinnanguliselt modifitseeritud väiteid, mis pole pealegi piiratud eesti keelega. Keeleülene esinemus on aga juba omaette teema.

Leelo Keevallik
Institutionen för moderna språk
Uppsala universitet
Box 636
751 26 Uppsala
Leelo.Keevallik@moderna.uu.se

Kirjandus

- Auer, Peter (1996) "The pre-front field in spoken German and its relevance as a grammaticalization position." *Pragmatics* 6, 3, 295-322.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth, Sandra Thompson (2008) "On assessing situations and events in conversation: 'extraposition' and its relatives". *Discourse Studies* 10, 4, 443-467.
- Dixon, Robert M.W. (1995) "Complement clauses and complementation strategies". Frank R. Palmer, toim. *Grammar and Meaning: Essays in honour of Sir John Lyons*, 175-220. New York, New York: Cambridge University Press.
- EKG II = Mati Erelt, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare, *Eesti keele grammatika II. Süntaks. Lisa: kiri*. Trükki toimetanud Mati Erelt (peatoimetajana), Tiiu Erelt, Henn Saari, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut, 1993.
- Englebretson, Robert (2003) *Searching for structure: The problem of complementation in colloquial Indonesian conversation*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Givón, Talmy (1990) *Syntax: A functional-typological introduction*. Volume 2. Amsterdam/Philadelphia, PA: John Benjamins.
- Goldberg, Adele E. (2006) *Constructions at work: the nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.

- Keevallik, Leelo (2008) "Clause combining and sequenced actions: the Estonian complementizer and pragmatic particle *ei*". Ritva Laury, toim. *Crosslinguistic Studies of Clause Combining: The multifunctionality of conjunctions*, 125–152. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
- Laury, Ritva (2006) "On Subordination, Finnish-Style: Questioning the category of finite clausal complements in spoken Finnish". *SKY Journal of Linguistics 19. A Man of Measure Festschrift in Honour of Fred Karlsson*, 310–321.
- Laury, Ritva, Eeva-Leena Seppänen (2008) "Clause combining, interaction, evidentiality, participation structure, and the conjunction-particle continuum: The Finnish *että*". Ritva Laury, toim. *Crosslinguistic Studies of Clause Combining: The multifunctionality of conjunctions*, 153–178. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Lindström, Anna, Lorenza Mondada (2009) "Assessments in social interaction: Introduction to the special issue". *Research on Language and Social Interaction 42*, 4, 299–308.
- Pajusalu, Renate (2006) "Multiple motivations for meaning of an elative wh-construction in Estonian". *Trames 10*, 4, 324–340.
- Payne, Thomas E. (2006) *Exploring language structure: A student's guide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thompson, Sandra A. (2002) "'Object complements' and conversation: Towards a realistic account". *Studies in Language 26*, 1, 125–164.

Transkriptsioonimärgid

[ahaa]	pealerääkimine
()	ei kuule, mis ütles
((autor))	autori kommentaar
(.)	lühike paus
(0.5)	pausi pikkus sekundites
<u>allakriipsutus</u>	rõhutatud silp
krii-	katkestatud sõna, kogelemine
<@>	naerune hääl
@	naerusilp
hhh	hingab välja

.hh	hingab sisse
=	järgmine voor jätkub katkemata
koo:lon	hääliku venitamine
.	langev intonatsioon
?	tõusev intonatsioon
,	jätkuintonatsioon

Leelo Keevallik. On the Grammar of Assessments. The paper looks at sentences beginning with an assessment word that have traditionally been analyzed as structures with subject complements. Taking into account morphosyntactic, semantic, sequential and prosodic features, the paper argues for an alternative analysis of the pattern as a combination of a comment (the assessment word (phrase)) and a sentence (the assessable). Assessments as a type of action thus entertain a specific grammatical format in Estonian. The main advantage of the pattern is that it enables to retrospectively assess what has been said while immediately initiating talk on a new aspect or topic. The data come from spoken and written sources, mostly from interactional settings such as oral conversations and discussion groups on the Internet.

Keywords: interactional linguistics, interactive function, action sequences, assessments, complements, Estonian